

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Факультет психології, політології та соціології

Кафедра політичних теорій

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

052: «Політологія»

на тему:

«Глобальне управління, сталий розвиток та його індикатори»

Виконав: здобувач IV курсу, групи II

Галузь знань 05: «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 052: «Політологія»

Борисенко Ігор Владиславович

Керівник: к.політ.н., доцент Пехник А.В.

Рецензент: к.політ.н., доцент

Краснопольська Т.М.

Кількість балів: _____

Одеса – 2022

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ТА ПОНЯТЬ ПРО ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ⁵	
1.1 Історія розвитку концепцій про сталий розвиток.....	5
1.2 Поняття та сутність глобального управління	9
РОЗДІЛ II. НОВІ ПРОЯВИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ТА ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПРЕХІД УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ.	22
2.1 Глобальне управління у різних сферах людського життя: економіка, екологія	22
2.2 Сучасні індикатори сталого розвитку	29
2.3 Перехід України до сталого розвитку.	36
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	42

ВСТУП

Дана бакалаврська робота присвячена, такій важливій темі, як глобальне управління та сталий розвиток у XXI столітті. Ця тема актуальна, на сьогоднішній день, тому що має пряме відношення до глобалізації світу, в будь якому відношенні, і в будь якій сфері сучасного людського життя. Термін

«глобальне управління» на даному етапі розвитку міжнародних відносин, має велике значення для всього світу. Також, «сталий розвиток» є темою багатьох дискусій та конференцій, тому що, саме індикатори сталого розвитку можуть показати більшості глобальних проблем сучасного життя, а вже через, глобальне управління, змусити світову спільноту вирішувати чи глобальні проблеми. Тому, що нашому, світу після епохи глобальних війн та криз, потрібна стабільність та віра в розвиток та процвітання всіх сфер життєдіяльності людини. Глобальне управління, спроможне здійснити, це за допомоги об'єднання всі країни, та встановити демократичні відносини та розуміння з боків різних держав. Проблемою глобального управління та сталого розвитку, займалися, такі вчені, як Дж. Форрестера, Д. Медоузом, М. Месарович, Х. Брундтландом, В. Брандта, Дж. Розенау, А. Наджам, Т. Вайсс, Дж. Най, Д. Месснер.

Об'єктом цієї роботи являється концепції про «глобальне управління» та «сталого розвитку». А предметом виступає глобальне управління та сталий розвиток та його індикатори, які вони бувають, і яке значенні мають в сучасній міжнародному просторі, що їх об'єднує та які цілі мають. Тому, що поява цих термінів набула актуальність тільки в нашому тисячолітті, після закінчення всіх в глобальних війн та криз, які були присутні майже весь час. Саме в нашому сторіччі, ця тема набула велике значення. У дослідженні роботі використані наступна методологія: метод аналізу, історичний метод, метод синтезу.

Мета дослідження – дати чітке визначення термінів «глобальне управління» та «сталий розвиток» та дослідити нові сфери людського життя

де проявляться глобальне управління та визначити сучасні індикатори сталого розвитку та виявити основні шляхи переходу України до сталого розвитку.

Мета роботи зумовлює виконання наступних завдань:

- Проаналізувати історію виникнення думок про сталий розвиток.
- Дослідити різні концепції про глобальне управління та визначити позицію основних політичних шкіл з проводу даного терміну.
- Визначити сучасні прояви глобального управління у різних галузях людського життя: економіка та екологія.
- Дослідити нові індикатори сталого розвитку.
- Проаналізувати етапи переходу України до сталого розвитку.

Структура: вступ, перший розділ з двома підрозділами та другій розділ з трьома підрозділами, висновок, списки використаної літератури з 32 джерелом.

РОЗДІЛ 1.

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ТА ПОНЯТЬ ПРО ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

1.1 Історія розвитку концепцій про сталий розвиток

Концепція сталого розвитку стала логічним переходом від екологізації наукових знань та соціально-економічного розвитку, що бурхливо розпочалися в 70 роках XX століття. Питанням обмеженості природних ресурсів, а також забруднення природної середовища, економічної та будь-якої діяльності людини, тому кінець XX століття був присвячено низці наукових праць. Перша праця, яка б стосувалася ідей сталого розвитку, була написана Дж. Форрестера. Він розробив модель «Світ-2», в ній аналізувалися наслідки сучасних тенденцій зростання чисельності населення Землі та виробництва в умовах обмеженості ресурсів і зростання забруднення планети. Результати моделювання показали нестабільність глобальної системи, можливість глибокої кризи у першій половині XXI ст. Тим самим модель показала важливість проблеми фізичних, меж розвитку світу, насамперед, виснаження ресурсів світу. Модель «Світ-2» побудована на основі принципів системної динаміки – «методу дослідження складних систем з нелінійними зворотними зв'язками, розробленого самим Дж. Форрестером у 1950-х роках» [24]. Світ у концепції сприймається, як єдина система різних взаємодіючих чинників. Дж. Форрестер виділяє п'ять основних елементів, що характеризують стан усього світу: «чисельність населення, основні фонди, частка фондів у сільському господарстві, рівень глобального забруднення та запас природних ресурсів» [24]. Змінні впливають, одне на одного, через, зворотні зв'язки, їм було складено прості диференціальні рівняння. Розрахунки з цієї математичної моделі проводилися для тимчасового інтервалу 1900-2100 років. моделювання було встановити межі демографічного та економічного зростання людської цивілізації в умовах обмеженості природних ресурсів та їх поступового виснаження. Іншою, не менш важливою, метою було прорахувати різні

найбільш характерні сценарії поведінки для світової системи при її наближенні, до меж зростання, а також знайти серед них найбільше оптимальні.

У «Межі зростання» описані результати дослідження, які були отримано за допомогою комп'ютерної моделі «Світ-3». Ця модель заснована на п'яти елементах: «індустріалізація, світове населення, виробництво продовольства, забруднення навколишнього середовища та виснаження ресурсів» [1]. На мою думку, суть моделювання полягає в тому, що п'ять елементів приймаються ,як постійно зростаючі фактори, а технології розвиваються лінійно. Таким чином було досліджено п'ять. Основних тенденцій світового значення: прискорена індустріалізація, високі темпи зростання населення, голод, погіршення навколишнього стану середовища та виснаження обмежених невідновлюваних ресурсів. Було представлено 12 сценаріїв розвитку людства, з яких п'ять наводили до «піку населення Землі з наступним обвалом популяції у зв'язку з різким падінням рівня життя» [15]. Інші сім сценаріїв підрозділялися умовно на «менш сприятливі» та «сприятливі». На підставі цієї моделі автори зробили такі висновки:

Якщо, існуючі тенденції в індустріалізації, виробництві продовольства виробництві продовольства, світове населення, забруднення навколишнього середовища та в вичерпуванні ресурсів залишаться незмінними, то межі зростання, на цій планеті буде досягнуто в наступні сто років. Найімовірнішим результатом буде різке та раптове скорочення, як чисельності населення, так виробничої потужності.

У людства є можливість змінювати дані тенденції та створювати умови для економічної та екологічної стабільності, що зберігається у довгостроковому періоді. Стан глобальної рівноваги може бути сплановано таким чином, щоб базові потреби кожну людину на Землі були задоволені та, щоб кожен мав рівні можливості для реалізації свого власного людського потенціалу.

Якщо, люди у всьому світі вирішують, докласти більше зусиль для досягнення другого результату, ніж першого, то чим швидше вони почнуть цього працюватимуть, тим більше будуть шанси на успіх.

У 1974 р. члени Римського клубу М. Месарович та Е. Пестель висунули концепцію «органічного зростання», в роботі акцент робився на обмеження матеріального зростання за рахунок збільшення різноманітності його форм. У новій концепції передбачалося системне та взаємозалежний розвиток світу при постійному оновленні його цілей та зверненні першорядної уваги якісні зміни у добробуті людей. Доповідь, «За межами зростання» [6]. У ній, перехід до «сталого розвитку», пов'язувався із поверненням до біосфери шляхом скорочення чисельності населення, зниження рівня споживання та вдосконалення технологій. Вказувалося, що комбінуючи ці шляхи, можна знизити тиск на планету в тисячу та більше разів. В результаті роботи

«Римського клубу» виникла трактування сталого розвитку, яку часто називають «триєдиною концепцією сталого розвитку», підкреслюючи взаємозалежність трьох основних аспектів сталого розвитку «екологічного, соціального та економічного» [6]. Сталий розвиток стає досяжним тільки при формуванні стійкості кожної з трьох перерахованих складових.

Наступним, етапом у розвитку концепції про сталий розвиток, можна вважати перші міжнародні комісії та конференції с приводу сталого розвитку. Перша, така комісія була створена у 1983 р. «Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку» на чолі з Г. Х. Брундтландом, покликана, розробити «глобальну програму змін». Результатом роботи комісії, стала доповіді «Наше спільне майбутнє» у 1987 року, в ній було сформовано перше осмислення сталого розвитку «це такий розвиток, який задовольняє потреби нашого часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [16]. У доповіді наголошувалося на необхідності зміни існуючої моделі, неефективного розвитку та споживання з метою забезпечення сталого прогресу на основі гармонійної взаємодії природи та суспільства, при якому рішення на всіх рівнях приймалися б з урахуванням екологічних факторів.

Концепція сталого розвитку виникла внаслідок об'єднання трьох основних точок зору: економічної, екологічної та соціальної.

З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних та фізичних природних систем. Особливе значення має «життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність усієї біосфери» [17]. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення та динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та втрата біологічної різноманітності скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення.

Економічна складова, передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів та використання екологічних, включаючи видобуток та переробку сировини, виробництво екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку та знищення відходів. Ключовим для концепції сталого розвитку, «стало значення економічно оптимального використання обмежених природних ресурсів» [30]. Обмеженість ресурсів, давно вже усвідомлюється, як фундаментальний економічний факт. Економічний підхід до концепції сталості розвитку заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу, який може бути вироблений за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою, якого й виробляється цей дохід.

Соціальна складова стійкості розвитку орієнтована на людину та спрямована на збереження стабільності соціальних та культурних систем, у тому числі, скорочення кількості воєнних конфліктів для людей. Важливим аспектом, цього підходу є справедливий поділ благ. Бажано, також, збереження культурного капіталу та різноманіття у глобальних масштабах, а також повніше використання практики сталого розвитку, наявної в тих, що не домінують культур. У рамках концепції розвитку «людини не є об'єктом, а є суб'єктом розвитку» [4]. Спираючись на розширення варіантів вибору людини, як головну цінність, концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю та реалізації рішень, контролювати їх виконання.

Поява концепції сталого розвитку стало закономірним результатом

еволюції поняття «розвиток», що передбачає підвищення рівня життя кожної людини на Землі. Концепція стала відповіддю на такі глобальні проблеми, як забруднення біосфери, економічні кризи, нестача продуктів, які неможливо було вирішувати старими методами. Концепція сталого розвитку передбачає розмежування понять «зріст» та «розвиток». Довгий час метою розвитку економічної системи вважалося її кількісне зростання: збільшення обсягу товарів та послуг за рахунок дедалі більшого використання природних ресурсів. На відміну від зростання, розвиток передбачає якісне перетворення системи взаємовідносин «людина – природа» [28], що передбачає підвищення ефективності виробництва при фіксованому кількості використовуваних ресурсів чи його зменшенні.

1.2 Поняття та сутність глобального управління

Термін «глобальне управління» з'явився у фокусі широких наукових дискусій головним чином завдяки діяльності В. Брандта та його колег з комісії ООН з глобального управління, створеної з ціллю вирішення глобальних проблем людства: забруднення навколишнього середовища, воєнних конфліктів та бідності. У 1995 р. комісія підготувала доповідь «Наше глобальне сусідство». У доповіді обґрунтовувалось, необхідності появи «глобального управління», тому що, такий розвиток є частиною еволюції людських зусиль у справі розумної організації життя на планеті та цей процес триватиме завжди. Необхідність, побудови глобального управління у світі заснована на переконанні, що світ після етапу глобальних конфліктів та глобальних воїн, людству надається унікальний спроба побудувати «глобальну громадянську етику», що має базуватися на сукупності основних цінностей, які б об'єднували людей усіх культурних, національних, політичних та релігійних думок. Вказуються також, нате, що «глобальне управління повинно бути засноване на принципах демократії та здійснюватися відповідно до встановленими нормативно-правових нормах, обов'язковими всім без винятку» [32].

На думку, багатьох вчених, існує декілька, визначень поняття «Глобальне управління». Вони вважають, що за довго, до появи, «глобального управління», існувало інший поняття – «глобальне держава». Відмінність між цими поняттями детально проаналізував Дж. Розенау. Справа в тому, що терміни уряд та управління позначають системи, «регуляційні механізми, правління, за допомогою яких здійснюється влада, спрямована на збереження єдності певної політичної системи та реалізацію намічених цілей» [25]. Відмінність полягає в тому, що під урядом зазвичай розуміються, певні структури, тоді, як під управлінням маються на увазі деякі, соціальні функції та процеси. Управляти, таким чином, означає здійснювати владу. А мати владу

– значить мати визнання з боку тих, на кого поширюється ця влада. Через це з'являється нова відмінність, в уряді. влада спирається на конституційні положення, розпорядження, наказі та інших офіційних документи. Що ж до управління, то влада тут асоціюється з певними процесами системі, що виникли в результаті практик, що повторюються, мають владну природу, проте вони не зобов'язані конституційному оформленню. У цьому полягає головна перевага систем управління, в основі, якої лежить «уряд», що відіграє рол гаранта для забезпечення процесу регулювання. У цьому полягає основна складність реалізації глобального управління. Наступне визначення «глобального управління», пропонує нам А. Наджам, професор Бостонського університету та Флетчерівської школи права, він також вважає, що «глобальне управління» не можливе без «глобального уряду», «управління глобальними процесами у відсутності глобального уряду не можлива» [25]. Т. Вайсс, розуміє під «глобальне управління, що – це спрямованні колективні дії та зусилля з метою виявлення, подальшого вивчення та вирішення глобальних проблем, які б виходили за межі можливостей їх вирішення на регіональному та державному рівні» [26]. Термін, слід відносити до конкретних домовленостей кооперативного характеру, спрямованим на розв'язання конкретних проблем та завдань. Такі, домовленості, повинні бути формально закріпленими у вигляді договорів або законі та офіційно визнаних інститутів, які повинні вирішувати

глобальні проблеми за допомогою різноманітних акторів глобального процесу, наприклад, як міжурядові та неурядові організацій, транснаціональні корпорацій, приватні структури, але повинні бути і неформальними угоди. Таким чином, можна погодитися з визначенням про глобального управління, запропонованим, нам Т. Вайссом та Р. Такуром у праці «ООН та глобальне управління: ідея та перспективи її втілення»:

«Глобальне управління – це комплекс формальних та неформальних інститутів, механізмів, відносин та процесів, що існують між державами та що поширюються на держави, ринки, окремих громадян та організації, як міжурядові, так і неурядові, за допомогою яких на глобальному рівні визначаються колективні інтереси, встановлюються правничий та обов'язки, вирішуються суперечки» [32].

У світовій політичній думці, сформувалися декілька, різних концепцій організації «глобального управління». Перші, пропонують створювати нові найбільш актуальні інститути у глобальному просторі, що відповідають глобальних процесам. Другі, висловлюються за реформацію вже існуючих міжнародних інститутів у глобальному просторі, вони пропонують наділити, ці інститути ширшим колом повноважень. Існує, ще один можливий варіант – це неінституціолізоване політичне управління глобальними процесами. Це варіант, виражений у формі глобального консенсусу в демократичних країн, так і у формі одностороннього глобального домінування провідної держави. Ідею «одно полярного» глобального управління підтримують, низька політологів, орієнтованих на концепцію політичного реалізму, серед яких колишній державний секретар США З. Бжезінський. Він визначив, чотири основні напрямки, за якими лідирують США: військова могутність, економіка, технічний прогрес та масова культура. Також, прихильники, так званої теорії «американської гегемонії» у глобальному управлінні іноді посиляються на теорію «гегемоністської стабільності», за умови існування держави-гегемона встановлюється стабільний «економічний розвиток, тому що лідер виробляє нормативно-правові акти та норми поведінки, що приймаються іншими

учасниками, як обов'язкові для виконання» [32]. Така ідея держави – гегемона, на прикладі, США викликало велику кількість критичних відгуків. Одним з таких критиків був Дж. Най у своїй роботі під назвою «Парадокси американської могутності: чому єдина світова держава неспроможна діяти наодинці», що побачила світ 2002 року. Автор, переконливо демонструє неможливість реалізації цієї моделі глобального управління. Головний, аргумент, автора зводиться до того, що в сучасному глобальному світі, не можливо, не враховувати інтереси та активність інших держав у міжнародному житті. З іншого боку, Д. Месснер у праці «Архітектура світового порядку» виділяє шість вимірів глобального управління:

1. «Поліцентрична архітектури глобального управління: політика ґрунтується на колективних процесах пошуку рішень та взаєморозуміння урядів країн- учасниць;
2. Різноманітність акторів: держави зберігають за собою монополію на закріплення та проведення тих чи інших політичних комісії, однак приватні актори відіграють все більш вагомую роль на етапах визначення проблеми, аналізують проблеми та безпосереднього виконувannya, наприклад, збір даних, проведення моніторингу, робота у приватно-громадських інститутах;
3. Різноманітні форм міжнародного співробітництва: глобальне управління здійснюється на основі колективного визначення та вирішення глобальних проблем. Передбачається співпраця між громадським та приватним сектором; міжнародні організації в архітектурі глобального управління, повинні здійснювати координуючі функції та сприяти виробленню глобальних способів розгляду та сприйняття проблем, завдяки, чому можлива корекція національної обмеженість інших гравців;
4. Асиметричність глобального управління: глобальне управління знаходиться на перетині національних інтересів, владних відносин та необхідності спільного вирішення проблем; необхідні спільні зусилля для вирішення проблем, що виходять за рамки окремих держав;
5. Максимальна багатосторонність та багаторівневність: залучення

більшої кількості учасників глобального управління, а також багаторівнева політика архітектури глобального управління, локальний – національний – регіональний – міжрегіональний та міжнародний – глобальний;

6. Рішуча трансформація, політики та інноваційна інституалізація: інституційні та процедурні реформи на різних рівнях, мета яких полягає в адаптації інститутів управління окремих держав до нових реалій, перетворення існуючої системи глобального управління в життєздатну та ефективну» [32].

Зважаючи на різноманітність підходів до визначення поняття «глобальне управління», є раціональним керуватися тим чи тими, які в найбільшій мірі враховують реалії світової політичної системи, що трансформується, процеси, якими ця трансформація супроводжується, а також дії акторів, які у цих процесах беруть участь.

Позиції основних теоретичних шкіл по відношенню до глобального управління. Глобальне управління – одна з найбільш обговорюваних тем світової політики. Причому, суперечки ведуться, як про можливість практичного здійснення цієї ідеї, а й лише на рівні теоретичного осмислення даного явища. У зв'язку з цим видається доречним зупинитися докладніше у тому, як різні теоретичні школи інтерпретують це явище.

Для більшої наочності, проведемо аналіз інтерпретації поняття «глобальне управління» у межах двох напрямів – реалізму і міжнародного лібералізму – як найавторитетніших і, переважно, протилежних.

Політичний реалізм є найстарішим напрямком у вивченні міжнародних відносин, першими, можна виділити, до цієї школи, вважаються Фукідід, Н. Макіавеллі та Т. Гоббс. Серед сучасних представників цієї школи Р. Гілпін у своїй роботі «Погляд реалістичної школи на міжнародне управління» зазначає Х. Булла, Є.Х. Карра, Г. Моргентау, Р. Нібура, К. Уолца та М. Вайт. Реалізм, на думку Гілпіна, більшою мірою певна філософська позиція, ніж наукова теорія у чистому вигляді. А значить, таку позицію не можна піддати емпіричному аналізу, тому, отже, не можна довести, що вона є вірною чи хибною.

Позиція реалістів базується на таких уявленнях:

- Система міжнародних відносин, являє собою анархію, найвищої політичної влади немає;
- Держава суверенна і не підпорядковується будь-якій вищій світській владі;
- Держави, як найважливіші актори міжнародних відносин співпрацюють одне з одним, створюють міжнародні організації, але у тих галузях, у яких їхні інтереси збігаються;
- У міжнародних відносинах держави керуються принципами дотримання національного інтересу та забезпечення національної безпеки;
- Одним з основних понять, що визначають роль держави у міжнародних відносинах, є відносини влади, переважно військової, але також економічної.

На думку представників реалістичного спрямування, державам доводиться «завжди бути наготові у світлі реальних чи ймовірних загроз їх політичної чи економічної незалежності» [25], а глобальне управління, як писав К. Уолца, функціонує за принципом «допоможи собі сам» [25]. Щодо, учасників міжнародних відносин, то реалісти, як зазначалося вище, вважають державу головним актором на світовій політичній арені, хоча при цьому визнають важливість інших «гравців», таких як Світовий банк та МВФ. Але це стосується неореалістів, а не прихильників традиційної парадигми, де держави визнаються взагалі єдиними акторами, які реально впливають на політичний процес. І все ж, що стосується прийняття найважливіших рішень, то панування держави у реалістів не викликає сумнівів. Процеси глобального управління, найбільш очевидні в економічній сфері, реалісти пояснюють не з позиції розмивання держав і перетворення світу на єдину економіку, а все з тих же позицій дотримання національного інтересу кожної окремої держави, в тому сенсі, що на даному етапі вигідніше стає політика інтеграції, але абсолютно не обов'язково, що це буде завжди. З іншого боку, реалісти визнають вплив транснаціональних корпорацій та неурядових правозахисних організацій і навіть заявляють про те, що держави, можливо, не існуватимуть завжди. Таку

думку, зокрема, висловлює Р. Гілпін. Тому що, держави створювалися для вирішення певних завдань, а саме були покликані «забезпечити стабільність та порядок, а громадяни, в обмін на ці блага, визнавали владу своїх держав та обіцяли підкорятися їхнім законам» [32]. Дотримуючись цієї логіки, якщо держави на певному етапі перестануть вирішувати завдання, що перед ними ставлять громадяни, вони зникнуть. Інша справа, що таке розвиток подій, з погляду реалістів, у разі у найближчій перспективі представляється малоймовірним. По суті, реалісти скептично оцінюють можливість глобального управління у системі міжнародних відносин. В той же час вони відзначають прогрес в управлінні світової економікою і вважають, що й буде створено механізм глобального управління, то станеться це саме в економічній сфері. Проте представники школи реалізму, визнаючи важливу роль світової торгівлі, діяльність транснаціональних корпорацій у створенні більшого порядку в сучасних міжнародних економічних відносинах, вважають певно недостатньою, вважаючи, що їм не вдається переламати спочатку анархічний устрій світу. Вони не змогли створити наднаціональних органів влади, які б керували поведінкою егоцентричних держав. «І якщо ефективний механізм глобального управління у сфері економіки так і не був вироблений, що говорити про перспективи наведення порядку в куди більш складних сферах світової політики» [20], зазначає Р. Гілпін. На думку реалістів, реалізації глобального управління перешкоджають три фактори, на їхню думку, проблеми:

- «Проблема влади»: реалісти наполягають на тому, що будь-який уряд та будь-яка система управління потребують ефективного механізму контролю, того, щоб запобігти зловживанню владою;
- «Проблема мирних змін»: кожна система управління повинна мати соціальну, політичну та економічну основу, але зміни в структурі відносин влади, що скалися, все одно відбуватимуться, тому необхідно включити до системи глобального управління механізм забезпечення «мирних змін»
- «Проблема призначення глобального управління»: необхідне чітке визначення соціальних, політичних та економічних причин, що виправдовують

доцільність формування глобального управління.

І все-таки, незважаючи на явну стриманість щодо перспектив глобального управління, не можна сказати, що реалісти абсолютно відкидають концепцію, як таку. Звичайно, очевидним є скептицизм, який школа політичного реалізму пояснює переважно відсутністю можливості 1) ефективного, 2) справедливого або демократичного глобального управління та, найголовніше, 3) чіткого визначення завдань глобального управління на сучасному етапі.

Ліберальний інтернаціоналізм поєднує дві досить відмінні напрямки: лібералізм та інтернаціоналізм. Лібералізм ставить за мету визначення умов реалізації політичної свободи та ліберального уряду, тоді як інтернаціоналізм пов'язаний з ідеєю поширення транснаціональної або глобальної солідарності та міжнародного уряду. Один напрямок не обов'язково має на увазі інше. Так, наприклад, ліберали борються за обмежене держава, а інтернаціоналісти – за розширення повноважень уряду у сфері міжнародних відносин. Незважаючи на протиріччя, що існують всередині напрямку, що розглядається, ліберальний інтернаціоналізм, що виник ще на початку XIX століття завдяки Т. Пейну, І. Канту, А. Сміту, Дж. Бентamu та Дж. Міллю, після закінчення «холодної війни» пережив друге народження. Сьогодні найавторитетнішими представниками цієї школи є М. Дойль, М. Говард, Р. Кохен, В. Хантлі, Д. Дьюдні, Дж. Ікенберрі, Дж. Розенау, Т. Вайсс, Н. Вудс.

По суті, цей напрямок є свого роду антиподом політичного реалізму, причому у тому, що стосується пояснення світ порядку, але й у розумінні того, яким він повинен бути. Досягнення максимально можливої свободи людини – головна мета ліберального інтернаціоналізму, але досягти її можна лише в умовах відсутності війни та передумов до її виникнення. А оскільки конфлікти та війни є невід'ємною частиною існуючої системи, у межах якої суверенні держави прагнуть максимізувати владу, обставини, необхідні реалізації людської свободи, можуть виникнути лише за умови «управління або виходу за межі принципу політики з позиції сили» [25]. Цей аргумент підкріплюється чотирма основними положеннями:

1. Раціональна політика є необхідною умовою ефективного управління міжнародними відносинами;
2. Міжнародне співробітництво, як з раціональної, так і етичної точки зору, є кращим за положення конфлікту: зростаюча матеріальна взаємозалежність держав зумовлює необхідність міжнародного регулювання;
3. Міжнародні організації сприяють поширенню миру та стабільності, утихомирюючи сильніші держави шляхом створення міжнародних норм та нових правил проведення багатосторонньої політики; крім того, вони мають необхідні інструменти запобігання або керування міждержавними конфліктами;
4. У світовій політиці прогрес, можливий лише тоді, коли принцип політики з позиції сили, не буде розглядатися, як обов'язкова умова підтримки міждержавного порядку: цей принцип може бути значно ослаблений або повністю подоланий у світі проведення поступової реформи чи міжнародних відносин.

Ліберальний інтернаціоналізм вірять у силу людського розуму. Війни між державами одні з них пояснюють недосконалістю окремих внутрішньодержавних систем. Йдеться про авторитарних режимах із властивою їм централізацією влади, секретністю, відсутністю громадянського суспільства тощо. Інші посилаються на меркантилістську організацію економіки, яка сприяла розв'язанню воєн з метою економічної вигоди А. Сміт, та Р. Кобден. Звідси класики лібералізму зробили висновок, щоб сприяти запобіганню воєн, слід передусім провести реорганізацію всередині держав, а не всього міжнародного суспільства. У зв'язку з успіхом міжнародних організацій, створених у XIX ст. нові вчені в лібералізмі висловлювалися за створення певної форми глобального управління при наділенні цього органу відповідними «владними повноваженнями, покликаної нав'язувати світ» [25]. Висувалася, багато пропозицій, щодо пристрою цього всесвітнього міжнародного органу:

- Створення світової федерації чи конфедерації, що передбачає наявність світового уряду, наділеного наднаціональною владою;
- Створення децентралізованої та плюралістичної системи

міжнародного управління у традиціях функціоналізму;

- Створення системи ширшої міжнародної співпраці та колективної безпеки на кшталт Ліги Націй.

Очевидно, що перші дві з трьох названих пропозицій облаштування глобального управління спочатку були нездійсненними через явні протиріччя, що існували та продовжують існувати, між державами та іншими акторами світової політики. Досягнути, згоди всіх учасників на об'єднання у загальну конфедерацію, а тим більше створити глобальну демократичну децентралізовану систему глобального управління, на тому етапі було неможливо. Третя пропозиція виглядала більш реалістичною. В. Вільсон, ідеолог лібералізму у першій половині XX в. і прихильник цієї ідеї, вважав, що встановлення справедливого світ порядку можливе за дотримання двох факторів «поширення демократії та створення демократичної системи колективної безпеки у вигляді Ліги Націй» [29], як першого великого експерименту в області сучасне глобальне управління. Головною метою організації, було з'ясування всіх конфліктних ситуацій за допомогою діалогу, без застосування сили, а також при дотриманні принцип рівності країн. Незважаючи на те, що перший в історії експеримент глобального управління на чолі з Лігою Націй провалився, а архітектори повоєнного світоустрою не зневірилися у реалізації ідеї управління на глобальному рівні. Цікаве зауваження зробив Е. Макгру про те, що створення «ООН та великої кількості його спеціалізованих установ, включаючи інститути бреттон-вудської системи» [25], відображало прагнення, США, як ліберального гегемона встановити ліберальний світ порядок, де б процвітали демократія та капіталізм. Парадоксально, але виявилось, що таке розвиток подій підривало базові засади ліберально-інтернаціоналістичної школи, оскільки це практично підтверджує відомий аргумент реалістів про те, що глобального управління в кращому випадку може існувати тільки за умови схвалення домінуючої держави, а в гіршому – вона була б просто інструментом виконання інтересів такої держави.

Як зазначалося раніше, справжнім проривом для лібералів-

інтернаціоналістів став кінець XX ст. із завершенням «холодної війни», третьою хвилею демократизації та зростаючими темпами глобалізації. Тоді ж було переглянута і логіка міжнародного співробітництва. Сучасний етап розвитку даної теоретичної школи представляють чотири основні течії:

1. Ліберальний інституціоналізм. Визнаючи, що США, як гегемон сучасного світу могли сприяти розвитку міжнародного співробітництва, Р. Кохен, представник цієї течії, не згоден з тим, що триває протягом повоєнного періоду і погіршився після закінчення «холодної війни» процес багатостороннього співробітництва пояснюється виключно роллю США. Справжньою, причиною міжнародного співробітництва, він вважає

«наявність конфлікту, бо якби у міжнародних відносинах існувала гармонія, то співпраця не знадобилася» [32]. А міжнародні організації в рамках цього напрямку «не розхитують владу держав, а, швидше, наділяють їх більшою владою» [32], оскільки участь держав у міжнародних організаціях представляється вигідним, передусім, самих держав.

2. Структурний лібералізм. Причина багатостороннього співробітництва у повоєнний період – ліберальний характер гегемону світової політики – США. Завдяки, США, система сучасного глобального управління представляється, як ліберальна. При цьому існують передумови досягнення більш стабільного світу шляхом збільшення кількості демократичних держав.

3. Ліберальний реформізм. Головне завдання світової політики – усунути основні недоліки існуючої системи глобального управління, домінування найсильніших держав у формуванні міжнародних інститутів, «дефіцит демократії», відсутність контролю за процесом формування громадської думки та виробити необхідні умови, до створення ефективнішого та легітимного глобального управління, тобто. забезпечити демократичний характер управління на всіх рівнях шляхом застосування примусового права, як на національному рівні, так і в рамках «Глобального сусідства».

4. Ліберальний космополітизм. Найважливіше завдання – забезпечення справедливості у глобальному управлінні, яке у своєму сучасному

стані є несправедливим, оскільки «закріплює існуюче глобальне нерівність, а отже, і глобальну несправедливість; тому необхідно провести перерозподіл благ, від багатих до бідних.

Таким чином, ліберальний інтернаціоналізм є досить розрізненим напрямом та є, на думку Мейсона, «уявна інтелектуальна єдність при справжньому теоретичному плюралізмі» [32]. Проте це значить, що ліберальний інтернаціоналізм переживає кризу. Зрозуміло, що суперечності існують. По-перше, з приводу того, чи вважати державу бар'єром на шляху до створення справжнього ліберального світ порядку, чи воно є однією із складових світ порядку. По-друге, немає єдності у питанні про те, чи будуть, чи з'єднані або розділені економічна та політична сфера за умов нової системи ліберального глобального управління. Мають місце і глибші протиріччя: у чи їх інтересах буде здійснюватися глобальне управління та які цілі переслідувати. І нарешті, по-третє, вже давно йдуть дискусії всередині ліберальної політичної теорії про те, в якій формі має існувати глобальне управління: чи має воно виявляти максимальну участь, чи навпаки, проводити політику мінімального управління. Важко переоцінити внесок ліберального інтернаціоналізму в теоретичне осмислення змін, що відбуваються у світі. Проте, саме за ідеологічне наповнення та надмірне моделювання, ліберальний інтернаціоналізм і піддається критиці, особливо із боку представників школи політичного реалізму. Звинувачують його навіть у спотворенні даних про дійсні джерела влади в світової політики, і навіть можливості демократичного глобального управління. Тим не менш, ліберальний інтернаціоналізм залишається впливовим напрямком політичної думки та, мабуть, основним у вивченні глобального управління. Не можна применшувати його очевидні переваги. Ця теоретична школа першою всерйоз прийняла в розрахунок ідею проведення політики та управління поза рамками держави, причому представила глибокий аналіз природи, форми логіки та недоліків сучасної системи глобального управління та можливості реалізації справжнього глобального управління. У той же час, очевидні два серйозні недоліки: явна

роз'єднаність пояснювальної та нормативної бази, а також протиріччя між властивим цьому напрямку етичним радикалізмом та інституційним консерватизмом, або навіть агностицизмом, маючи через ставлення до своєї теорії, як «кращої інституційної структури у вивченні міжнародної політики» [25]. Перед, ліберальним інтернаціоналізмом, стоять два основні завдання: поєднати пояснювальну базу з досить радикальною етичною базою та, в тій чи іншій. ступеня, «примирити» всі течії, що існують у рамках даного напрямку, в єдину структуру. Щодо, методичного підходу до функціонування інтеграційних об'єднань у світовій політиці, тобто з двох базових теорій – федералістської та функціоналістської, очевидно, що обидві вивчені в рамках представленого дослідження структури – і «Великої вісімки», і Європейського Союзу, що виріс із Європейського об'єднання вугілля та сталі, йдуть у своїй практичній еволюції логіка функціоналістського підходу. Тому, саме з позицій функціоналізму і буде розглядатися їх взаємодія.

РОЗДІЛ 2.

НОВІ ПРОЯВИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ТА ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПРЕХІД УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ.

2.1 Глобальне управління у різних сферах людського життя: економіка, екологія.

Практика глобального управління пов'язана з функціонуванням різних режимів та інститутів, що забезпечують управління процесів у різних сферах людського глобального простору. Сьогодні, багато з таких сфер, потребують регулювання через загострення глобальних проблем. Якщо, спочатку управління на міжнародній арені вирішувало здебільшого проблеми взаємовідносин між акторами та геополітичними питаннями, то з посиленням глобалізації спектр проблем, що потребують вирішення на основі глобального управління, розширився.

Одним із основних питань у глобальному управлінні, сьогодні є фінансово-економічного регулювання. З 1940-х років, цю функцію у світі здійснювали Бреттон-Вудські інститути – Світовий банк та Міжнародний валютний фонд. Вони закріпили нові правила міжнародної торгівлі та фінансової системи. Ініціаторами створення цих інститутів були переважно країни Заходу, причому найбільший вплив, мали думки, Сполучених Штатів та Великобританії. Для розвитку принципів вільної торгівлі у 1947 року, було укладено угода, під назвою «Генеральна угода щодо тарифів та торгівлі». В рамках угоди вільна торгівля досягалася через зниження торгових мит та зменшення інших бар'єрів у міжнародній торгівлі. В результаті виникли політико-економічна система, побудована на принципах лібералізму, та фінансова архітектура з домінуючим становищем долара, як розрахункової валюти. У 1970 році, виник новий, незвичайний на той час інститут глобального економічного управління. Економічні проблеми західних країн у ті роки змусили критично поставитися до існуючих організацій, таких, як МВФ та Світовий банк. Їх стали, вважати занадто громіздкими, щоб успішно

справлятися з кризами. Тому наприкінці 1970-х років. стали практикуватися зустрічі семи найбільш потужних індустриальних країн – США, Великобританії, Італії, Канади, Японії, Німеччини та Франції. На зустрічах «Великої сімки», а після приєднання Росії «Великої вісімки» стали обговорюватися та вирішуватись питання глобального економічного управління. «Великої сімки» стала невидимим двигуном МВФ і всієї світової економіки. У 1980 роках Бреттон-Вудські інститути переключили, «свою увагу на країни, що розвиваються, втягуючи їх у світову економіку» [11]. У 1995 року «Генеральна угода щодо тарифів та торгівлі» було перетворено на Світову організацію торгівлі. Основні зміни полягали у поширенні «правил на інтелектуальну власність, сільське господарство, послуги» [18], а також у створенні міжнародної організації, яка використовує у деяких питаннях наднаціональне регулювання. Однак «Велика вісімка», як інститут незабаром показав свою неефективність у протистоянні економічним загрозам. Вперше це сталося у 1997 р. під час великої фінансової кризи, що почалася у Східній Азії. Було зрозуміло, що неефективно намагатися вирішити глобальні економічні проблеми, що зачіпає країни, що розвиваються, без їх участі. Тому було вирішено проводити зустрічі міністрів фінансів двадцяти країн світу — «Великої двадцятки». Світова фінансово-економічна криза, що почалася в 2008 році, ще раз продемонструвала недосконалість сучасної архітектури глобального управління в економіці та закріпила провідне становище «Великої двадцятки» у світовій економіці. З 2008 року її зустрічі стали проводитися на рівні лідерів держав.

Екологія та її проблеми стали важливою темою, у тому числі й у контексті глобального управління з другої половини ХХ століття, коли негативний антропогенний вплив на навколишнє середовище досяг критичного рівня. Стали виникати численні екологічні рухи, неурядові організації, зростала кількість досліджень та робіт з екологічної проблематики. У результаті із середини 1950-х гг. країни за Великобританією почали приймати закони про захист довкілля. Проте екологічна криза є глобальною, тому для її вирішення

потрібні глобальні узгоджені дії, а отже, міжнародні інституції та угоди. У 1972 р. у Стокгольмі пройшла Конференція ООН з навколишнього середовища. За підсумками конференції було створено постійно діючий орган у рамках ООН – Програма ООН з навколишнього середовища «ЮНЕП». Своєю метою Програма, ставила організацію та застосування заходів захисту навколишнього середовища на користь людства та розвитку. До 1980-х років. Основними екологічними питаннями країн були проблеми забруднення атмосфери і океанів. Пізніше додалися проблеми, які сьогодні є одними з актуальних – зміна клімату та виснаження озонового шару. У 1992 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася ще одна важлива зустріч – Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку. Проблема зміни клімату була однією з найважливіших на ній. Для її регулювання було прийнято Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату. Вона не ставила конкретних цілей і не визначала інструменти, але створила основу для прийняття державами зобов'язань та скорочення викидів. Конкретику містив «Кіотський протокол», підписаний у 1997 р. Він визначив «цілі, терміни скорочення викидів та інструменти, враховуючи при цьому можливості окремих країн та різний ступінь їх «винності» у створенні парникового ефекту» [13]. Проте ефективність протоколу одразу була поставлена під сумнів через те, що лідер із викидів Сполучені Штати Америки не підписав його. Крім того, навіть країни, які взяли зобов'язання, не поспішали їх виконувати, наприклад, у 2011 році з Кіотського протоколу вийшла Канада, пояснюючи своє рішення неефективністю протоколу та надмірною обтяжливістю вимог. Через, такі проблеми, що виникли в глобальному екологічному управлінні, світове співтовариство, почало пов'язувати навіть з обмеженістю стратегії міжурядових договорів. Як стверджували прихильники участі в управлінні недержавних акторів, підключення їх до глобального екологічного управління підвищить гнучкість регулювання та покращить імплементацію рішень. Вже на Конференції ООН в 1992 з навколишнього середовища та розвитку, намітився підхід до співпраці державних акторів, приватно-комерційних сил та цивільних об'єднань у регулюванні екологічних

питань. Остаточно партнерська стратегія управління закріпилася на Світовому саміті ООН зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі у 2002 році.

Глобальне управління тримається на функціонуванні безлічі інститутів та організацій. Усі вони відрізняються одне від одного, як вирішуваними ними питаннями, так і внутрішніми правилами і способами функціонування. Важливим є розібрати ці правила, оскільки вони є ключем до розуміння загальних тенденцій і закономірностей у глобальному управлінні. Не всі інститути, наприклад, мають однаковий обсяг повноважень. За цим критерієм вони поділяються на наднаціональні та міждержавні. Міждержавні або міжурядові, організації створюються з урахуванням договору між державами, який «передбачає обмеження національного суверенітету» [20]. Наднаціональні або наддержавні, організації частково обмежують суверенітет держав, які бажають вступити до них: частину своїх повноважень держави члени добровільно передають органам організації. Як передбачається теоретично, такі організації забезпечують ефективніше управління за допомогою обов'язковості їх рішень для держав. Неважко здогадатися, що сьогодні міжурядові організації становлять абсолютну більшість от всіх міжнародних організацій.

Виявити, наднаціональні інститути можна у процесі прийняття рішень. Рішення, які приймаються через взаємодію представників держав членів, через механізм консенсусу або більшість голосів, мають міжурядовий характер, на відміну від тих, які приймаються незалежним від держав органом. У разі має місце наднаціональне рішення.

Втім, на сьогоднішній день немає повноцінних наднаціональних організацій. До частково наднаціональних інститутів традиційно відносять міжнародні суди – на кшталт Міжнародного кримінального суду. Також, такими, організаціями іноді називають Світову організацію торгівлі, та навіть Євросоюз. Всі ці організації мають те чи інше обмеження, яке не дозволяє вважати їх повністю наднаціональною організацією. У СОТ та ЄС, наприклад, лише деякі органи мають повноваження, що наближаються до наднаціональних. Європейський союз, крім того, складно назвати організацію,

тому що, вона діє лише на регіональному рівні.

Факт превалювання у світі саме міжурядових організацій підштовхує до низці висновків. Напевно, сучасні держави здебільшого сьогодні не готові поступитися частиною свого суверенітету. Навіть у ситуації глобальної кризи фінансово-економічна криза 2008 року, держави не прагнули укласти новий міжнародний договір та делегувати владу на наднаціональний рівень. Тим не менш, поспішно було б робити висновок про перспективу дерегуляції міжнародних процесів. На міжнародній арені вже практикуються нові стратегії управління.

Йдеться про так звані «параорганізації», які протиставляються традиційним міжнародним інститутам. Під «парторганізаціями» прийнято розуміти, як світові об'єднання країн, виконують такі ж завдання, як і традиційні міжнародні організації, але їй неформальність, не дозволяє віднести їх до повноцінних організацій. Слід зазначити, що неформальність такої, організації робить її автоматично неефективною. Але світова, практика свідчить про протилежне: часто «параорганізації» мають більш вагомий вплив на світові процеси, ніж організації на основі формального договору. Найбільший вплив мають такі «параорганізації», як «Велика вісімка» або «Велика двадцятка», про які вже йшлося. Існують і інші неформальні об'єднання держав, наприклад, «група п'яти», «група сімдесяти семи», що виникли внаслідок процесу піднесення «параорганізації» у сучасній світовій політиці. Популярність, такої, моделі пояснюється її порівняльними перевагами, які недоступні традиційним міжурядовим організаціям. Параорганізації дозволяють лідерам країн у неформальній обстановці обговорити проблеми, що стоять перед націями. Важлива перевага подібних клубів перед традиційними міжурядовими організаціями – відсутність бюрократизму, що дозволяє здійснювати оперативну імплементацію рішень, що означає їх незамінність у ситуації криз. Сьогодні, багато дослідників розглядає «Велика вісімка» або «Велика двадцятка», як «інститути-дублери» [23], які, по суті, замінили деякі неефективно функціонуючі формальні міжнародні

організації в їхній галузі. Наприклад, «Велика вісімка», часто розглядає ті ж глобальні проблеми, що й Рада Безпеки ООН і при цьому має переваги неформального статусу; «двадцятка» є структурою, паралельною МВФ. Вона сьогодні, більш актуальна, тому що, на відміну від громіздкої міжнародної організації, здатна швидко реагувати на зміни «у світовій економіці та фінансах[10]».

Проте, «параорганізаціям» притаманні недоліки, що стосуються універсальності, транспарентності, підзвітності. А характеристики, які, здавалося б, позбавляли інститут бюрократичності, відсутність чиновників, службовців, формальних структур, нерідко навіть обмежують управлінські можливості. Варто, також, прислухатися до критиків, які бачать у вузьких міждержавних клубах коаліцію великих держав, які переслідують свої цілі. Деякі дослідники навіть роблять висновок, що вихід на передній план «параорганізації», робить світ більш хаотичним, неструктурованим і фрагментованим. Тому питання неформального управління в міжнародній системі все ще відкрите для подальшого теоретичного осмислення та перевірки практикою.

Останнім часом з'являються відкриті форми «параорганізації» – форуми зі змішаними учасниками. Вони включають не тільки представників держав, але також і корпоративні та цивільні сили. Найбільш, відомими, сьогодні є «Всесвітній економічний форум», «Конференція зі світової політики» та «Світовий політичний форум». Подібні зустрічі дозволяють офіційним особам обмінюватися думками з відомими інтелектуалами, експертами, представниками громадськості та впливовими бізнесменами. Вони разом шукають відповіді на виклики для світової спільноти та обговорюють у неформальній обстановці зобов'язання, які сторони могли б взяти на себе для більш ефективного глобального управління. Часто саме обговорення в рамках таких форумів сприяли згодом ухваленню важливих для світової політики рішень. Внесок у сучасне глобальне управління вносять також неурядові організації, наприклад, «Грінпіс» та «Фонд дикої природи» в екологічній сфері.

Часто їм вдається переконати держави змінити екологічну політику або примусити згорнути певний шкідливий проект для глобального простору. Лобістами в галузі прав людини є такі організації, як «Г'юман Райтс Вотч». Вони постійно формують громадську думку, щодо «проблеми прав людини, інформують громадськість та політиків про порушення міжнародних норм, допомагаючи цим офіційним інститутам та державам у регулюванні» [2]. Незважаючи на офіційні заяви подібних організацій про те, що вони існують за рахунок приватних пожертвувань, часто порушується питання про пов'язаність їхніх дій з інтересами деяких впливових країн.

У контексті розгляду інститутів глобального управління також необхідно згадати про змішані організації, побудовані на основі приватно- публічного партнерства. Такою організацією, наприклад, є «Міжнародна організація праці», яка, на відміну інших спеціальних структур ООН, представляє не тільки уряд, а ще підприємців та працівників. Зазвичай подібні організації та партнерства створюються в областях, де ресурси та навички неурядових акторів є незамінними.

Сьогодні є досить багато форм організації інститутів глобального управління. Доля цих форм різна: одні зберігають та посилюють своє значення, інші йдуть на периферію; одні набувають глобального поширення, інші знаходять застосування у вузькій області. Те, яким шляхом піде та чи інша організація, залежить від багатьох факторів, але основними з них є ефективність інституту, його легітимність, оперативність роботи, надійність функціонування та застосовність для вирішення завдань у конкретній галузі.

Глобальне управління тримається на функціонуванні безлічі інститутів та організацій. Усі вони відрізняються одне від одного, як вирішуваними питаннями, так і внутрішніми правилами і способами функціонування.

Важливим є розібрати ці правила, оскільки вони є ключем до розуміння загальних тенденцій і закономірностей у глобальному управлінні

2.2 Сучасні індикаторі сталого розвитку

Під індикатором сталого розвитку розуміється показники, що виводиться з первинних даних, які зазвичай не можна використовувати для інтерпретації змін; такі данні дозволять судити про стан або зміну в економічному, соціальному чи екологічному середовищі. Поряд з індикаторами розробляються та застосовуються на практиці індекси. Індекс – «це агрегований або зважений індикатор, що базується на кількох інших індикаторів або даних» [12]. Використання індексів прийнятне там, де добре зрозумілі причинно-наслідкові зв'язки. Зазвичай індикатори описують, явища або стан навколишнього природного середовища та завжди вказують на проблеми у різних сферах людського життя . Однак часто для вирішення таких проблем сьогодні, велику роль має інформація, що відноситься до майбутнього. На сьогоднішній день, велика кількість розроблених індикаторів дозволить отримати інформацію про наше майбутнє. Наприклад, при плануванні заходів на майбутнє, ми звертаємося до прогнозу погоди: дивлячись на барометр, дізнаємося тиск повітря, яке служить індикатором майбутніх погодних умов. Іншим прикладом може бути індекс ціни акції, який для інвесторів є індикатором загальних тенденцій ринку на майбутнє. Індикатори майбутнього є обов'язковими для багатьох повсякденних рішень, але вони, звичайно, можуть мати недоліки, і навіть при детальному опрацюванні вони залишатимуться недосконалими.

Для чого ж світу потрібні індикаторі сталого розвитку, на сьогоднішній день:

- Індикатори використовуються для обґрунтування прийнятого рішення за допомогою кількісної оцінки та спрощення.
- Індикатори допомагають інтерпретувати зміни.
- Використання індикаторів дозволяє виявляти недоліки у багатьох сферах людської діяльності .
- Індикатори дають змогу полегшити доступ до інформації для різних категорій користувачів.
- Індикатори полегшують обмін науково-технічною інформацією.

Як інструмент для підтримки рішень та планування, індикатори також можуть виконувати важливу комунікативну функцію. Так, індикатори стани навколишнього середовища інформують громадськість та привертають увагу до певних світових екологічних загроз. Це часто мобілізує людей для самостійного прийняття необхідних заходів або звернення за допомогою до представників влади або приватним компаніям.

Світовий досвід у галузі розробки індикаторів сталого розвитку показує, що існують два підходи до їх побудови:

1. Побудова системи індикаторів, кожен з яких відображає окремі аспекти сталого розвитку. Найчастіше у межах загальної системи виділяються такі підсистеми показників:

- Екологічні.
- Економічні.
- Соціальні.
- Інституційні.

2. Побудова інтегрального, агрегованого індикатора, на основі якого можна судити про ступені сталого соціально-економічного розвитку. Агрегування зазвичай здійснюється на основі трьох груп показників:

- Еколого-економічних.
- Еколого-соціально-економічних.
- Екологічних.

Одна з найповніших за охопленням систем індикаторів сталого розвитку розроблена Комісією ООН зі сталого розвитку. Індикатори розбиті на основні групи:

- Індикатори соціальних аспектів сталого розвитку,
- Індикатори економічних аспектів сталого розвитку,
- Індикатори екологічних аспектів сталого розвитку, які включають характеристики води, суші, атмосфери, інших природних ресурсів, а також відходів.

- Індикатори інституційних аспектів сталого розвитку, на основі

програмування та планування політики, наукові розробки, міжнародні правові інструменти, інформаційне забезпечення, посилення ролі основних груп населення.

- Запропоновані моделі індикатори сталого розвитку вимагають спеціальних перетворень, пристосування до конкретних умов.
- Для Індикатори розбиті на три категорії з урахуванням їхньої цільової спрямованості:
 - Індикатори - рушійна сила, що характеризують людську діяльність, процеси та характеристики, що впливають на сталий розвиток;
 - Індикатори стану, що характеризують поточний стан різних аспектів сталого розвитку;
 - Індикатори реагування, що дозволяють здійснювати політичний або інший спосіб реагування для зміни поточного стану.

Відбір індикаторів спочатку здійснювався за схемою, в якій виділено 4 типи індикаторів: тиск на навколишнє середовище, стан довкілля, вплив на навколишнє середовище, реакція або необхідні заходи. Остаточний список складався із 134 індикаторів. Обговорення та пілотні проекти показали, що список надмірно довгий та ускладнює роботу з оцінки та аналізу на національному рівні. Відбулася часткова відмова від схеми індикаторів за типами на користь схеми «тема – підтема – індикатор» [29]. По кожній області визначаються ключові теми, які деталізуються за підтемами, а потім зводяться до мінімального набору індикаторів. Основний акцент зроблено на можливість прийняття політичних рішень. У галузі економіки виділено дві теми: економічна структура та виробництво – споживання. Економічна структура представлена трьома підтемами: економіка, торгівля, фінанси. Виробництво та споживання включає 4 підтеми: споживання матеріальних ресурсів, споживання енергії, освіта та утилізація відходів, транспорт. Список індикаторів:

- ВВП на душу населення,
- Частка інвестицій, процент від ВВП,

- Торговий баланс у товарах та послугах,
- Частка боргу, процент від ВВП,
- Отримання або надання допомоги, процент від ВВП,
- 4 показники по матеріальному та енергоємності,
- 4 показники з відходів,
- Використання транспорту.

Мінімальний список базових індикаторів пропонується країнам для апробування та підготовки національних програм.

Система екологічних індикаторів Організації економічного співробітництва та розвитку або «ОЕСР». Широке визнання у світі набула система екологічних індикаторів «ОЕСР». Членами цієї організації є 30 економічно розвинених держав Європи, Північної Америки, Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Країни «ОЕСР» розвивають програму екологічних індикаторів, починаючи з 1990 року, на основі наступних вимог:

- Узгодження термінології та концептуальних рамок, спільних для країн «ОЕСР».
- Ідентифікація та визначення індикаторів по наступним критеріям. Критеріями для відбору індикаторів є:
 - Актуальність для реалізованої політики,
 - Вимірювання цих індикаторів у більшості країн,
 - Регулярне використання їх у аналітичних оглядах та дослідженнях з навколишнього середовища.

Індикатори використовуються для трьох основних цілей: відстеження прогресу у показниках навколишнього середовища; кращої інтеграції екологічних інтересів у секторальну політику; кращої інтеграції екологічних інтересів до економічної політики. Передбачається, що система індикаторів

«ОЕСР» дасть змогу прояснити зв'язки між станом економіки та охороною навколишнього середовища, що дозволить підвищити поінформованість громадськості та сприятиме проведенню інтегрованої політики. В основі індикаторів «ОЕСР» лежить модель «ТСП» або Тиск-стан-

реакція. Модель «ТСР» виявляє причинно-наслідкові зв'язки між економічною діяльністю та екологічними та соціальними умовами та допомагає особам, які приймають рішення, і громадськості побачити взаємозв'язок цих сфер та виробити політику на вирішення виникаючих проблем. Тому вона є механізмом відбору та організації показників у зручній формі. Однак це не означає ігнорування більше складних відносин в екосистемах, а також економіко-екологічних та соціально-екологічних взаємозв'язків. Людська діяльність надає «тиск» на навколишнє середовище та впливає на якість та кількість природних ресурсів «стан», суспільство реагує на ці зміни через природоохоронну, загальноекономічну та галузеву політику та через зміни у суспільній свідомості та поведінці «Реакція на тиск». «Тиск» включає опосередкований і прямий тиск, тобто використання ресурсів та викид забруднюючих речовин та відходів. Показники екологічного тиску тісно пов'язані з характером виробництва та споживання, вони часто відображають інтенсивність забруднення або використання ресурсів, а також обумовлені цими процесами тенденції та зміни за певний період часу. Їх можна використовувати для ілюстрації процесу розриву зв'язку між економічною діяльністю та обумовленими їй екологічними проблемами. Їх також можна застосовувати для оцінки ефективності діяльності, щодо досягнення національних цілей та виконання міжнародних зобов'язань.

Екологічний стан пов'язаний із якістю навколишнього середовища та кількістю та якістю природних ресурсів. Як такі вони відображають кінцеву мету природоохоронної політики. Показники екологічного стану створено з таким розрахунком, щоб дати огляд екологічної ситуації та її розвитку у часі. Прикладами їх є: концентрації забруднюючих речовин у навколишньому середовищі; перевищення критичних навантажень; вплив певного рівня забруднення на населення або зниження якості довкілля та пов'язане з цим вплив здоров'я людей; стан флори та фауни та запасів природних ресурсів.

Індикатори впливу виражають наслідки від змін у стані довкілля для тих, хто прямо чи опосередковано використовує ресурси навколишнього середовища. Як приклади можна навести індикатори, що впливають на

здоров'я, витрати на очищення стічних вод. Індикатори впливу також включають часові параметри та індекси впливу на аспекти людського добробуту. Широко відомі приклади – валовий національний продукт, індекс розвитку людського потенціалу, що є індикатором якості життя.

Показники реакції відбивають реакцію суспільства на екологічні проблеми. Вони пов'язані з колективними та індивідуальними діями та реакціями, спрямованими на пом'якшення, адаптацію або запобігання негативному впливу на навколишню середовище, викликане людською діяльністю, або на збереження природи та природних ресурсів. Прикладами показників суспільної реакції є: витрати на охорону навколишнього середовища, природоохоронні податки, структура ціноутворення, частка ринку, що припадає на екологічно чисті товари та послуги, темпи скорочення забруднення, рівень вторинної переробки продуктів.

Модель «ОЕСР», лягла в основу багатьох інших систем індикаторів, зокрема Європейських індикаторів. Екологічні показники «ОЕСР» регулярно використовуються в оглядах природоохоронної діяльності та інших аналітичних роботах; за їх допомогою можна відслідковувати процес інтеграції прийняття економічних та природоохоронних рішень, аналізувати політику у сфері охорони природи та оцінювати результати природоохоронної діяльності. Крім цього, вони застосовуються в більш широкій програмі «ОЕСР» з розробки показників сталого розвитку.

Система індикаторів для покращення управління природокористуванням у Центральній Америці. Система індикаторів, розроблена для поліпшення управління природокористуванням, побудована, як схема «ОЕСР», тобто з використанням тих самих чотирьох типів індикаторів: «тиск, стан, вплив, реакція, побудована у Центральній Америці» [9]. Дослідження, здійснено, Світовим Банком спільно з Програмою ООН з навколишньому середовищу та Міжнародним центром з сільського господарства. Відмінна риса проекту - представлення «індикаторів у вигляді геоінформаційних систем, що робить матеріал більш спрощеним та полегшує

планування та прийняття рішень» [21]. Індикатори відображають усі сфери функціонування суспільства: економічну, екологічну, соціальну, еколого-економічну, соціально-економічну, соціально-екологічну, та їх взаємодію. Структура індикаторів організована з основних проблем розвитку – «використання землі, вирубування лісів, споживання свіжої води, інфраструктура, природні катастрофи» [12]. Аналіз здійснюється в три етапи: використання індексів, потім базових індикаторів, та, нарешті, додаткових індикаторів. Усього було виділено 11 індексів, 68 базових індикаторів та 114 додаткових індикаторів, які повинні сприяти аналізу прийняття рішень. Індекси фіксують проблему та необхідність подальшого аналізу.

Виділено наступні 11 індексів із проблем та об'єктам:

- Земля – індекс використання землі.
- Ліси – індекс ризику для лісів.
- Вода – індекс вразливості водних ресурсів.
- Біорізноманіття - ступінь освоєння земель.
- Морські та прибережні ресурси – індекс ризику для прибережних територій.
- Атмосфера – індекс викидів парникових газів.
- Енергія - використання електроенергії на душу населення.
- Соціальний розвиток – індекс розвитку людського потенціалу.
- Економічний розвиток – ВВП на душу населення.
- Інфраструктура – індекс досяжності.
- Природні катастрофи – індекс кліматичного ризику

Запропоновані індекси використовуються у різних дослідженнях, зокрема у щорічній доповіді «Інституту світових ресурсів». Індекси побудовані на узагальненні інформації, щодо кожної з виділених проблем та об'єктів, як, наприклад, індекс розвитку людського потенціалу, що відображає очікувану тривалість життя, освітній рівень та доходи. Відбір індикаторів був також випробуваний стосовно «лісового сектору країн Центральної Америки» [7].

Світовий Банк можна назвати світовим лідером по індикаторам сталого

розвитку. Щорічна доповідь Світового Банку «Індикатори світового розвитку», дозволяє оцінити поступ до цілей, поставлених ООН – економічному зростанню та боротьбі з бідністю. Показники згруповані у 6 розділів:

- Загальний,
- Населення,
- Довкілля,
- Економіка,
- Держава,
- Ринки.

Ключові характеристики загального розділу, що використовуються для визначення показників у всіх інших розділах, «чисельність населення, територія та ВВП» [7]. Всі показники представлені в динаміці, починаючи з 1980 року, що дозволяє аналізувати довгострокові світогосподарські тенденції.

Для вивчення та порівняння розвитку країн світу аналізується інформація за більш ніж 550 показниками. З даних останньої доповіді, можна зробити висновок про початок подолання глобального фінансового кризи 1997 року та про відсутність прогресу у зниженні бідності у більшості регіонів світу. На основі «Індикаторів світового розвитку» Світовий Банк із 2000 року, випускає короткий «зелений» довідник.

2.3 Перехід України до сталого розвитку.

Сталий розвиток, вважається, пріоритетною метою національної політики України. Перші спробою переходу України до сталого розвитку, було запропоновано, Національною академією наук України у травні 2012 році, цей проект мав назву «Концепції переходу України до сталого розвитку» У цьому проекті ставилися такі основні цілі для України:

- Припинення деградації навколишнього середовища та забезпечення переходу до збалансованому управлінню природокористуванням.
- Створення нової економічної моделі, що базується на стійкому

управлінні навколишнім середовищем та спрямованим на її відновлення.

- Підвищення якості життя населення.
- Формування суспільної свідомості та підвищення обізнаності населення щодо політики сталого розвитку.
- Формування правової та інституційної основи для вирішення питань сталого розвитку
- Збереження національних цінностей та традицій управління природокористуванням.
- Захист національних інтересів України у процесі глобалізації.
- Залучення всіх зацікавлених сторін у формування та впровадження політики сталого розвитку.
- Формування та впровадження регіональної політики сталого розвитку.

Також у проєкті позначалися чотири етапи початку сталого розвитку для України:

- На перший етапі, передбачається створення основних пріоритетних цілей сталого розвитку, а саме: припинення процесів деградації довкілля, створення належних умов для відновлення навколишнього середовища, визначення сталого розвитку, як єдиної альтернативи подальшого розвитку.
- Другий етап, передбачає перехід від «економіки зростання» до економіки розвитку; відновлення довкілля, запровадження нової політики у сфері освіти, науки та технологій відповідно до політики сталого розвитку.
- Третій етап, передбачає екологізацію та інформатизацію економічної діяльності, технологічне оновлення виробництва, подолання бідності, підвищення якості життя, доведення рівня витрат ресурсів на одну одиницю, кінцевої продукції, рівня розвинених країн Європи.
- У ході четвертого етапу буде здійснено повний перехід до принципів сталого розвитку.

Концепція переходу України до сталого розвитку, визначає, цілісну систему поглядів на подальші шляхи взаємно інтегрованого гуманітарного,

соціального, економічного та екологічного розвитку країни. Вона визначає також правові основи, принципи, цілі та першочергові завдання, щодо переходу країни до сталого розвитку та є базовою для подальшого розроблення стратегії, плану дій, державних, регіональних та інших програм, проектів сталого розвитку на найближчу та віддалену перспективу. Але, даний проект не було прийняття на офіційному рівні. Проте, він допоміг, вказати на проблему сталого розвитку в Україні та дав змогу, продовжити дискусії про перехід України до сталого розвитку.

Новим етапом, переходу України до сталого розвитку, можна вважати, указ Президента України В. Зеленського «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 року. Це, був, перший офіційно прийнятий документ для України, в якому, визначалися, основні цілі сталого розвитку на період наступних 10 років, а саме, «подолання бідності, забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат, створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів, забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва, вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками, сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» [22].

В указі під сталим розвитком України, розуміється, модель розвитку країни та регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, що визначаються необхідністю встановлення балансу між потребами нинішнього українського суспільства та захистом майбутніх поколінь, включаючи їх потреби безпечного навколишнього середовища. В указі, описано

механізми реалізації політики сталого розвитку України до 2030 року, а також завдання, які мають бути виконані задля досягнення цілей. Це формування національної системи сталого розвитку в регіонах, а також, запровадженню принципів соціально-економічної збалансованості для всіх сфер діяльності держави. Підводячи, підсумки, можна сказати, що перехід України до сталого розвитку, почав, здійснюватися в останні роки, це говорить нам проте, що українське суспільство зрозуміло, яку велику роль відіграє сталий розвиток у розвитку всіх сфер людської діяльності.

ВИСНОВКИ

Під час написання бакалаврської, роботи було, проаналізовано, багато, концепції про «глобальне управління» та «сталий розвиток». Ідеї, що, до цих термінів, почали з'являтися в кінці XX століття. У ході роботи, було виявлено, що значну роль у формуванні ідеї про «сталий розвитку», відіграв Римський клуб, яких починаючи з 60 років, займався розробкою концепції, які зіграли основну роль у формуванні терміну «сталий розвиток». На мій погляд, «сталий розвиток» це такий розвиток, який би задовольнив потреби для нашого покоління, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

На мій погляд, «глобальне управління» - це сукупність процесів, механізмів та формальних та неформальних інститутів, що існують між країнами, такі відносини поширюються на держави, транснаціональні компанії, організації, як міжурядові, так і неурядові, за допомогою, яких на глобальному рівні визначаються колективні інтереси, встановлюються демократичні відносини та обов'язки, вирішуються суперечки.

Також, було досліджено, «глобальне управління» в різних галузях людського життя, головна причина прояву «глобального управління» у таких сферах, як економіка та екологія, стала потребувати у регулюванні сучасних глобальних проблем. Якщо, на початку, глобальне управління вирішувало здебільшого проблеми взаємовідносин між державами та конфліктами між них на міжнародній арені, то з появою глобальних економічних та екологічних проблем, глобальне управління знайшло нову сферу діяльності.

Було розглянуто, сучасні індикатори сталого розвитку. Під ним слід, розуміти показники, які виводяться з первинних даних, що здебільшого не можна використовувати для інтерпретації змін; такі дані дозволяють судити про стан або зміну в економічному, соціальному чи екологічному середовищі. Головною задачею, таких індикаторів сталого розвитку, на сьогоднішній день, є проказати, недоліки багатьох сферах людської діяльності та надати огласці

проблемі на які вказали індикаторі.

Також у роботі було проаналізовано перехід України до сталого розвитку, можна зробити висновок, що перехід України до сталого розвитку, почав, здійснюватися лише в останні роки, це говорить нам проте, що українське суспільство зрозуміло, яку велику роль відіграє сталий розвиток у розвитку всіх сфер людської діяльності.

Підводячи, підсумки, на сьогоднішні час, проблема глобального управління та сталого розвитку, вийшла на новий етап, тому що світова спільно, розуміла, що глобальні проблеми, яке людство створила сама собі, потребують нових методів вирішення, через «глобальне управління», країни, можуть, приймати рішення, для вирішення цих проблем, а через «сталий розвиток», країни, можуть, знайти недоліки у сферах людської діяльності та встановити пріоритети розвитку для всієї глобальної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балашов А. В. Концепція сталого розвитку в глобальному вимірі та її управлінська операціоналізація. / Державне управління та місцеве самоврядування. – 2009. – Вип. 3(3).
URL:[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09bamvuo.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09bamvuo.pdf)
2. Балута І. В. Аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації. – 2017. – № 1. – С. 106-112.
3. Білорус О. Г. Глобальна економіка знань як перспективна парадигма розвитку світового господарства. / Наукові праці НДФІ. – 2018. – Вип. 4. – С. 157-159.
4. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток. / - К.: МАУП, 2005. - 492 с. URL:<https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/nw07.pdf>
5. Грінченко О.О. Проблема трансформації ролі та місця ООН у регулюванні безпекових проблем сучасності. / Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 96(2). – С. 25-32.
6. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. – К.: Інтелсфера. – 2002. – 211 с
7. Довгаль О. В. Аналіз концепції сталого розвитку економіки в умовах глобалізації: індикатори економічної глобалізації. / Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2017. – Вип. 3. – С. 51-63.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vanp_2017_3_8
8. Ільченко В. М. Методи оцінки сталого розвитку регіону: індикатори та їх характеристика. / Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2013. – № 2. – С. 50-61.
9. Клименко А. А. Індикатори сталого економічного розвитку регіону. / Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – № 1. – С. 115-118.
10. Козак Ю.Г. Міжнародні організації. / – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 223 с. URL:<https://inlnk.ru/20Q1B9>
11. Колосова В.П. Вплив міжнародних фінансових організацій на

економічний розвиток країни: питання теорії. / Економіка України. – 2016. – № 12. – С. 61-71.

12. Котляревський Я. В. Сутність та індикатори досягнення сталого розвитку інформаційної сфери. / Наукові праці НДФІ. 2016. – Вип. 4. – С. 5- 14.

13. Кучик О. Г. Еволюція поняття міжнародної організації: теоретико-методологічний аспект. / Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 24-32.

14. Лук'яненко Д. О. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір. / Україна: аспекти праці. – 2009. – № 7. – С. 50.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uap_2009_7_10

15. Мещаніно О.П. Концепція сталого розвитку університетської освіти. / Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Педагогіка. – 2012. – Т. 199, Вип. 187. – С. 28-34.

16. Наше спільне майбутнє. Доповідь Все світної комісії з питань довкілля та розвитку, 1987 URL:<http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>

17. Немерцалова С. В. Концепція сталого розвитку та норми «м'якого права» у регулюванні збереження біологічного різноманіття. / Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – С. 95-101.

18. Патики Н.І. Світова організація торгівлі (СОТ) і розвиток економік країн-нових членів. / Економіка та держава. – 2012. – № 4. – С. 25-28.

19. Пиріков О. В. Індикатори та системи сталого розвитку: теорія та практика. / Ефективна економіка. – 2013. – № 11.

20. Поручник А. В. Формування інституційних передумов системи глобального управління / Міжнародна економічна політика. - 2008. - Вип. 1-2. - С. 44-87. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mep_2008_1-2_4

21. Пристайко О. П. Індикатори сталого розвитку в системі цілей розвитку тисячоліття: структура, використання, виконання. / Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2010. – С. 136-142.

22. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ

Президента України від 30.09.2019 № 722/2019.

23. Романова В. О. Велика двадцятка як механізм глобального управління / Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – Вип. 104(1). – С. 36-38. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_104%281%29__13

24. Саюк О. О. Концепція сталого розвитку як необхідна складова побудови оптимальної моделі суспільного розвитку. / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. – Вип. 60. – С. 91-99.

25. Співак В. М. Глобальне управління: проблеми та перспективи формування. / Держава і право. — 2011. — Вип. 54. — С. 596-602. URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64390/98Spivak.pdf?sequence=1>

26. Тимків Я. І. Суть поняття та основні етапи розвитку концепції глобального управління. / Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 99(2). – С. 290-297.

27. Фесенко М.В. Трансформація сучасної системи міжнародних відносин: концептуальний і прогностичний вимір / – К.: Центр вільної преси, 2008. – 236

28. Хаустова В. Є. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. / Проблеми економіки. – 2018. – № 1. – С. 265-273.

29. Хлобистов Є. В. Природоохоронні індикатори сталого розвитку в системі макроекономічних взаємодій. / Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2014. - Вип. 8(1). - С. 150-154. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8%281%29_38

30. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / Шевчук В. Я. – К.: Гео-принт, 2006. – 200 с.

31. Шепелєв М. А. Теоретико-методологічні засади політологічного аналізу глобалізації управління. / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, – 2007. – 419 с.

32. Юськів Б. І. Концепція і парадигми глобального управління / Політичний менеджмент. – 2009. – № 1. – С. 119-130.